

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqqan boshlagan • www.uzas.uz • 2007-yil, 6-iyul № 27 (3907)

ИЗЛАНИШЛАР САМАРАСИ

Захириддин Муҳаммад Бобур номидаги халқаро жамғарма қошида ташкил этилган илмий экспедиция амалга оширилган хайрли ишлар мамлакатимиздагина эмас, хорижий мамлакатларда ҳам кўпчиликка яхши таниш. Жамғарма раҳбари, фидойи инсон Зокиржон Машрабов бошчилигида Бобур, Лутфий, Машраб ва бошқа бир қатор ватандошларимизнинг ҳаёти, илмий-бадиий меросини ўрганиш, улардан ёш авлодни баҳраманд этиш, дунёга тарғиб қилиш бўйича олиб борилаётган қамровли изланишлар, шубҳасиз, эътирофга лойиқ.

Олимлар, мутахассислар иштирокидаги илмий экспедициялар чоғи янги-янги маълумотлар, ноёб китоблар, қимматли қўлёзмалар топилаётгани ва улар Ўзбекистонга олиб келинаётгани диққатга сазовордир. Ҳиндистонда истиқомат қилаётган Бобур авлодлари билан алоқа ўрнатилгани, уларнинг улуг бобоқолонлари ватанига даъват этилишида жамғарма фаолларининг хизмати катта. Мухим ишлардан бири — экспедиция аъзоларининг бир қатор қимматли китоблари нашр этилди, ҳужжатли филмлар яратилди. Жамғарма сай-ҳаракатлари билан "Бобурнома"нинг академик танқидий нашри босмадан чиқиб, муҳлислар кўлига бориб етгани, ҳеч муболагасиз, маданий ҳаётимизда катта воқеа бўлди. Жамғарма маданий-маърифий йўналишида илмий изланишлар олиб бораётган кўпга ёш тадқиқотчиларга ҳомийлик қилмоқда. Айни пайтда республикамиз вилоятларида, бир неча хорижий давлатларда жамғарма бўлимлари фаолият юритаётди.

Ҳиндистонда илмий-маърифий маросим бўлиб ўтди. Жамғарма раҳбари З.Машрабов ўтган йилларда амалга оширилган ишлар, истиқболдаги режалар ҳақида гапирди. Маросимда, шунингдек, академик Азиз Қаюмов, адабиётшунос олимлар Саидбек Хасан, Суйиша Ганиева, Ваҳоб Раҳмонов, Бобур номидаги Уш шаҳри ўзбек давлат театри директори, Қирғизистон халқ артисти Бахтиёр Тўхтамов, Ўзбекистон халқ шоири Тўлан Нисом, Андижон Давлат университетининг ректори Т.Мадумаров, археолог олим Б.Матбобоевлар сўзга чиқиб, Бобур жамғармаси фаолияти ҳақида сўзлади.

Маросимга мумтоз кўшиқларимизнинг моҳир ижрочиси, устоз санъаткор, Ўзбекистон халқ хофиз Фаттоҳжон Мамадалиев хотирасига бағишланган кеча улашиб кетди. Халқимизнинг севимли санъаткорлари, Ўзбекистон халқ артисти Абдуқошим Исмоилов, Ўзбекистон халқ хофизлари Улмас Саиджонов, Маҳмуджон Тожибоев, Маҳмуджон Йўлдошев, хизмат кўрсатган артистлар Уктам Аҳмедов, Нодира Мамадалиева ижро этган куй ва кўшиқлар анжуманга фойда киритди.

Кўнгилларга зиё бағишлаган бу тадбир Ватан иши ва Бобур мавзусидаги мушоира билан якуни топди.

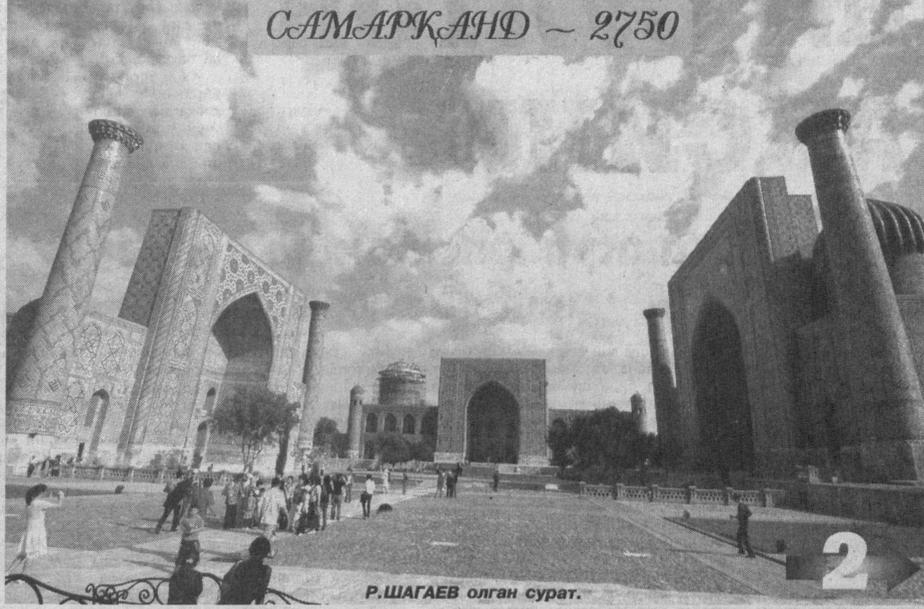

Инсон хотираси ҳамisha азиз ва муқаддас ҳисобланади. Айниқса, машҳур санъаткор ва ижодкорларни хотирлаш ибратли аънаъага айланган. Шу йилнинг 7-8 июн кунлари "Туркистон" саройи ёзги биносида Ўзбекистон халқ хофизси, таниқли санъаткор Орифхон Ҳотамов хотирасига бағишланган файзли кеча бўлиб ўтди. Хотира кечасида асосан О.Ҳотамовнинг шоғирдлари — ака-ука Ваҳобовлар, Замира Сунонова, Матлуба Дадабоева, Бекназар Дўстмуродов, Фарҳод Давлатов ҳамда устоз санъаткорнинг фарзандлари қатнашиб, бетақор овоз соҳиби яратиб кетган куй-кўшиқлардан жонли ижро этидилар. Саҳнага чиққан ҳар бир хонанда устозини ҳурмат билан эслади. Хуллас, хотира кечаси ҳар жиҳатдан пухта ва намунали тайёрлангани учун ҳам томошабинлар олқишга сазовор бўлди.

Худди шундай — 28 июн кунини шу саҳнада бўлиб ўтган кеча яна бир машҳур санъаткор, Ўзбекистон халқ артисти Комилжон Отаниёзов хотирасига бағишланди. Бошловчиларнинг айтишича, бу хотира концерти Комилжон Отаниёзовнинг 90 йиллиги муносабати билан экан. Ҳеч бир жойда реклама қилинмаган бу концерт тўққизинчи ва паттада кўрсатилгандек соат 19 да эмас, балки саккизга яқин бошланди. Томошабинлар қайта-қайта чапак чапиб кутган кечани таниқли хонанда Каримбой Раҳмонов ёпирди, деб фонограмма билан бошлаб берди. Сўнг Ўзбекистон халқ артистлари Олмаҳон Ҳайитова, Бобомурод Ҳамдамов, Ортик Отажонов, Гулсара Ёқубова, таниқли кўшиқчилар Зариф Азизов, Феруза Жуманиёзова, Хулқар Абдуллаева, Улугбек Отажонов, Шохсанам, опа-сингил Исқандаровалар, Бахтиёр Султонов ва бошқалар бирин-кетин саҳнага чи-

қиб, асосан ўзларининг репертуарларидан олинган ҳар хил санъатдаги ашулардан ижро этидилар. Олмаҳон Ҳайитова, Бобомурод Ҳамдамов ва Ортик Отажоновнинг биттадан жонли ижросини ҳисобга олганда концерт тўққиз фонограммдан иборат бўлди. "Яна нима-нима дейсиз?..."

Концерт ўртасида саҳна четида ўрнатилган мониторда Комилжон Отаниёзовнинг ҳаёти ва ижоди ҳақидаги ҳужжатли филмдан кўрсатилган парчаларни ҳисобга олганда, саҳнага чиққанлардан бирортаси юракдан чиқариб, устозни эсламади. "Комилжон ога бизга устозлик қилган", деган кайддан нарига ўтишмади. Аксинча, турли бачкана қилиқлар, нағмалар

САМАРҚАНД — 2750

Р.ШАГАЕВ олган сурат.

САМАРҚАНД

Кўрдум тарихга шохид чинорингни, Самарқанд, Миллатимдай қадимий минорингни Самарқанд. Ҳар обидан — қудратинг, ҳар ўғлонинг — дувёлар. Нондай азиз билтайимиз дийдорингни, Самарқанд.

Заминга сайқал дея таърифлади шуаро, Бир ёнингда кўҳна Кеш, бир ёнингда Бухоро. Билдим, тенгинг йўқ экан жаҳондаги шаҳраро, Қорақичдай асрайнг туморингни, Самарқанд.

ОРИЯТ МУВОЗАНАТИ

Халқимизда яхши бир одат бор: эркак киши ҳамisha оstonадан биринчи бўлиб хатлайди. Бу — эркак киши аёли ортидан ҳеч қачон эргашмаслигига ишора. Шарқда эркак кишининг оstonадан биринчи бўлиб кириши, унинг оиладаги ўрни доимо бир поғона юқори эканини аълолатган. Ушбу таомилга амал қилмаслик айрим ҳолларда маънавий айнишга ҳам олиб келади. Бу ерда гап эркакларга хос гуруҳ, орият тўғрисида бормоқда.

Барча оламшумул воқеалар, бемисл жасоратларнинг айнан орият билан боғлиқлигининг гувоҳи бўламиз. Бунга ё Ватан, ё оила, ё аёл шайни сабаб бўлади.

Афсонавий Широқнинг қаҳрамонлигини эслаган. Бундай инсонлар Ватани, оиласи, эрлик шайни учун ўнта жони бўлса-да, фидо этишга тайёр туради.

Аждодларимиз ориятни ёшлиқдан тарбиялаб боришга катта аҳамият берганлар. Бу ёшларда ор-номус туйғуси шаклланиб улғайишига замин бўлган. Халқимизнинг кураш, кўпқари каби мардлик рамзи бўлган қадимий мусобақалари ҳам забардаст вужудларда ориятни чиниктиришга қаратилган.

Халқ оғзаки ижодиётининг шох асари, халқимиз фахри саналган "Алломиш" достони ҳам том маънода ориятни васф этувчи асардир. Ундаги барча воқеалар орият куй-

чини намойён этишга қаратилган.

Алломишинг Сухайл кампир томонидан зиндондан этилиши воқеасини олайлик. Бу ориятнинг йўли раван эмаслиги, қийинчиликлар учрашига ишора. Қоражон Алломишини кутқариши мумкин эди. Аммо у рози бўлмади. Чунки ўзгаришдан фойдаланиш унинг нафсониятига тегади. Ўз кучига ишониб эркак гуруҳини химояловчи қалқондир. Алломишининг етти йил зиндонда қолиб кетиши Барчин садокатининг синови бўлса, асарга Товка ойм образи киритилиши Алломиш муҳаббатининг имтиҳони эди.

Аждодларимиз ор туйғусини шу даражада юқори тутишган. Душманларга қарши аёвсиз озодлик курашини олиб борган, ватанпарвар аждодимиз Жалолиддин Мангуберди

нинг маълум вақт давомида кўрсатган қаршилик миғналарини қаршиликларни чўчишиб қўйди. Ўзларининг мағлуб бўлишларини билишса-да, уларга оралиқ, Ватан шайни сўнгги нафасгача қалқон бўлди.

Ҳадисларда келтириладики, фарзанднинг жаннати бўлиши она ризолигида, аёлнинг жаннати бўлиши эса эрининг ризолигида. Аёлларининг садокатини маҳкам тутса, эркаклар Ватани, оиласи, аёлини орим деб билса, орият мувозанати ҳеч қачон бузилмайди.

Акmal TOШЕВ

қилиб, томошабинларга лўқмалар отиш билан ўзларини саҳнада кўз-кўз қилдилар. Бир қўшиқда қуйланганидек: "Ноз билан, ишва билан".

Хатто таниқли санъаткорлардан бири томошабинлардан кимгадир

динғирлатиб торини созлади. Айниқса, хонанда Бахтиёр Султоновнинг таништириш ҳаммасидан ошиб тушди. Бошловчининг узундан-узун, зериқарли сўзларидан то-

мошабинларнинг энсаси қотди. Нега Б.Султонов ўзига бунчалар мақтовни эл кўрдийкин, десақ, ўзлари концертнинг режиссёри экан-да! Бунисига нима дейсиз?...

ТУФИЛГАН КУНИМ ҚАНИ?

ёки хотирлашнинг янгича усулидан бир лавҳа

хитоб қилиб: "Сани бўғайинми?" дейишдан уялмади. Агар ўша томошабин саҳнада бўлганида, бўғилиши аниқ эди. Худо бир асради. Саҳнага бепарво чиқиб келган яна бир таниқли хонанда томошабинларнинг асабини "эрқалаб" узоқ вақт

Энг ажабланарлиси ва ачинарлиси, гўё Комилжон Отаниёзов эстрада хонандасидек, хотира кечасида асосан енгил-елли, саёз эстрада кўшиқлари (афсуски, уларнинг кўпчилигининг эстрадага умуман алоқаси йўқ) янгради.

Шоғирин лавҳа

Шавкатинга далилдор ҳар куббаю бинолар, Қойил қилди жаҳонни Абуллайсу, Синолар. Ҳар обидан — қудратинг, ҳар ўғлонинг — дувёлар. Нондай азиз билтайимиз дийдорингни, Самарқанд.

Шукр, келди истиқлол, ўтиб неча замонлар, Давр бутун ўзгадир, ўзгачадир давронлар, Бешиқ бўлдинг, еттиди миллатсевар ўғлонлар, Қиёсинг йўқ, кўрмадим тақорингни, Самарқанд.

Абдугани СУЛАЙМОН

сўнгги вазиятда қандай йўл тутгани кўпчилигимизга маълум. У ориятни ёв оёғи остида поймол бўлмаслиги учун ҳам Амударё шиддатини енгди. Ва шу жасорати билан авлодлар қалбидан мангу жой олди.

Орият дунё миқёсида ҳам улкан тарихий жараёнларга асос бўлган. Акс ҳолда антик дунё тарихида Афина тараққийнинг бу даражадаги чўққисини забт эта олмаслиги мумкин эди. Уларда Ватан орти жондан ортик қадрланган. Ёки уч юзта спар-

талик бутун форс қўшинларига қаршилик қилолмасди. Улар-нинг маълум вақт давомида кўрсатган қаршилик миғналарини қаршиликларни чўчишиб қўйди. Ўзларининг мағлуб бўлишларини билишса-да, уларга оралиқ, Ватан шайни сўнгги нафасгача қалқон бўлди.

Ҳадисларда келтириладики, фарзанднинг жаннати бўлиши она ризолигида, аёлнинг жаннати бўлиши эса эрининг ризолигида. Аёлларининг садокатини маҳкам тутса, эркаклар Ватани, оиласи, аёлини орим деб билса, орият мувозанати ҳеч қачон бузилмайди.

Акmal TOШЕВ

Мулоҳаза улу мавзу

БУГУНГИ СОМДА:

→ ТОЛСТОЙНИНГ ЭЪТИҚОДИ 3

4 НАВОЙДАН УЛГУ ОЛГАН БЕДИЛ →

→ ТОШКЕНТ — ШАРҚ МАШЪАЛИ 5

ҲОЛВА ВА КАЛТАК

Йўл четидаги симёғочларда, троллейбус бекатларида яна ғаройиб эълонлар пайдо бўла бошлади: "Шаргалка", "Бюджетта тайёрлайман", "Ўқишга киришга ёрдамлашаман..."

Бундай ёзувлардан, таажжубки, ҳеч ким таажжубга тушмай қўйди. Эълонларда шаргалка тайёрлаб, болаларни илм олишдан қалғитаётган, нопок йўлларга бошлаётган кимсаларнинг манзили, телефон рақами кўрсатиб қўйилган бўлса ҳам бирор киши "Ие, бу нимаси" демайди. Бутун шаҳарни айланаб чикинг — бирор жойда, бирор симёғочда "Имло қоидаларига, саводхонликка, тўғри талаффузга, мантикий фикрлашга ўргатаман" деган ёзувни кўрмайсиз. Бундай эълонлар, таассуфки, ҳали-ёвери урф бўлади-деганга ўхшамайди.

Ёз яримлаб, олий ўқув юртиларига ҳужжат қабул қилиш бошланди. Шу боис, ҳар йилгидек, "Буни қаранг-а, қизимиз журналистикага қизиқиб қолибди, ҳеч кимга айтмай, ўзича шерь ёзиб юрар экан, билмасаканмиз, фамилиясини бир-икки жойга қўйиб юборинг, "публикасия" керак бўлар экан..." деган илтимослар кунда — кунора бўлиб турибди. "Фамилиясини чиққани билан бир нима ўзгармайди, биродар, ўзида ўқув, озорқ малака, истеъдод бўлиши керак", десангиз, бу дунёда сиздан кўра бюрократ одам йўқ.

Газетхонлар билан бўлган учрашувларимиздан бирида ўрта мактабда қирқ йил она тили ва адабиётдан дарс берган кекса ўқитувчи куюниб қолди:

— Матбуот тил қоидаларига амал қилмаяпти, имло ҳар хил бўлиб кетди. Телевидение талаффузини бузиб юборди, авваллари бинойидек адабий тилда гапирётганлар ҳам, бугун қушқондан чиқиб, бемалол шавбада гапирмоқда. Радиодаги хингир-хингир жонга теги, режиссёр кўнгилни айнайтади. Бир вақтлар тонгги концерт, тунги дам олиш концертлари бўларди, мириқиб эшитар эдик, энди бўлса, битта сўзни эллик мартадан қайтариб, қўшиқ қилиб ётишибди. Эшитган одамнинг асаби ўйнайди. Бунинг оқибати нима бўлади, ахир? Нега қарамайсизлар?

Бундай аччиқ мулоҳазаларни тез-тез эшитишга тўғри келади. Тилимизнинг софлиги, тўғри талаффузи учун қай-гураётган одамларнинг кўпчилиги сизу бизга қанча ранж чекиб харф танитган муаллимлар. Уларга бутун кўплар учун қаратғич келишиги билан тушум келишигининг фарқи қолмагани, ўз она тилисини билмай ҳам саҳнага чиқиб, бутун эл-юрт олдида алмойи-алжойи ашула айтиш мумкинлиги, боз устига қўшиқнинг бир сўзини бир тилда, яна бир сўзини бошқа тилда қўйлаш одат бўлиб бораётганини қандай тушунтириш мумкин? Бутун умрини болаларни саводли қилишга бағишлаган кекса устоз "Бугун мактабга бормайман, жонимга тегиб кетди. Синфда ҳаво дими, кўчага чиқиб кетаман, севгилима SMS жўнатаман" деган "қўшиқ"ни эшитиб, ёқасини ушлайди. Епирай, бу нима дегани ўзи, тушимми, ўнгимми, дейди.

Ёш эстрада юлдузчаларимиздан бири, қиз бола ҳар кун камидан ўн марта бачавозликка бағишланган ашуларни эур бериб қўламоқда. "Болалик бериб ингичка, энди кирди ўн учга", "Ҳой бола, оқча бола, лаблари қаймоқча бола" дейилганида ким ва нима кўзда тутилганини наҳотки унга ашула ўргатиб, саҳнага олиб чиққан устозлари билмасалар?

Бу мулоҳазалар, эҳтимол, кимларгадир ўта жўн, арзимас тирхилик бўлиб туюлар. Аммо шу тирхилик замирида миллат тақдирига бефарқ бўлмаган ҳар қандай кишининг виждонини қийнайдиган, чуқур ўйга толдирадиган ташвиш бор. Бир вақтлар куюнчақ муаллимларимиздан бири таҳририятга мактуб йўллаб: "Баъзи ота-оналарни тушуниб бўлмайди. Подадан бузоғи келмаса, етти маҳаллани зир айланаб қидиради, аммо ўли ёки қизи икки-уч кун ўйга келмаса, парво ҳам қилиб қўймайди...", деб ёзган эди. Давлатимиз раҳбари ўғил-қизларимиз биздан кўра ақли ва доно бўлишлари керак, биз бошлаган улус ишларини давом эттиришлари зарур", дея миллатнинг буюк келажоғи тарихни белгилаётган, ёш авлоднинг қомил тарбияси учун деврли барча ишлар қилинаётган, турфа хил қиморхоналарга жўнаши тайин-ку.

Хусусий радиоканаллар, хусусий нашриётлар, хусусий телевидение, шубҳасиз, истиқлол шарофати, эркинлик белгилари. Кимки тижоратга бош уриб, хусусий тадбиркорликни ихтиёр этар экан, табийки, бу ишни шунчаки савобгарчиликка қўлмайди. Мақсад — даромад топиш, пул ишлаш. Бунинг ҳеч бир жойида бундай тескари ташвиқотни кўриш мумкинми?

Ўқувчилик йилларимизда қизиқ бир ҳолатга дуч келар эдик. Мактабда вақти-вақти билан ўқувчиларнинг давомати, ўзлаштириши ва хулқ-атвори ота-оналар иштирокида муҳокама этиларди. Қизини, ўша хулқи ёмон, давомати паст болалар бундай муҳокамалардан қочиб кетишар, мажлис асосан аёлчи ўқувчилар билан ўтказиларди. Вилоятлардаги учрашувларда мактаб ўқитувчиларининг, кекса фидойи устозларнинг таъна-дашонмлари асосан тил ва таълим тўғрисида қайгураётганларнинг пешонасига урилади. Бундай йиғилишларда хусусий радиоларни йўлга қўйиб... маза қилаётганлар, тил ва талаффузни бузаётганлар, эфирни лойқалатаётганлар асло кўринмайди...

Ашурали ЖўРАЕВ

XI—XII асрларда Самарқанд Қорахонийлар давлатининг марказий шаҳарларидан бири эди. Қорахоний ҳукмдорлар, Шарқий Туркистонда бўлган каби, Мовароуннаҳрда ҳам илм-фан ва маданиятнинг ривожланишига ҳомийлик қилдилар. Масалан, Тамғочхон Иброҳим томонидан Самарқандда қурдирилган йирик мадрасадан кўплаб олимлар етишиб чиққан.

бўлди, мўғуллар етиб келгунча шаҳарни тарқ қилишга улгурганлари бошқа деярларга кўчиб бориб, Хиндистон, Арабистон каби олис ўлкаларда ўз илмий-ижодий фаолиятларини давом эттирдилар. Бир ярим асрлик таназулдан сўнг Самарқанднинг пойтахт ва йирик маданий марказ сифатида қайта қад ростлаши соҳибқирон Амир Темурнинг бунёдкорлик фаолияти билан боғлиқдир. Соҳибқирон илму фаннинг мамлакат равнақидаги аҳамиятини яхши англагани ва олимларга ҳамisha ғамхўрлик кўрсатгани замондош муаррихлар асарларида ёзиб қолдирилган. Жумладан, тарихчи Муиниддин

ва бу ҳақда Давлатшоҳ Самарқандий ўзининг "Таъриқат уш-шуаро" асарида маълумот беради: "Султон Халил ўз айми давлатида Хожа Исмаатуллохни бағоят эҳтиром қилар эрди. Шаҳзода илми шеърни Хожадан таълим олур эрди". Халил Султон Хожа Исмаатуллохнинг шоғирди шоир Мавлоно Бисотий Самарқандийга ҳам хомийлик

Самарқанд ~ 2750

АДИБНИНГ ЕТТИ МАКТУБИ "ГУЛИСТОН", 2007/3

Журналнинг навбатдаги сониде муштарийлар "Адабий мерос" рукини остида улуг адиб Абдулла Қаҳҳорнинг туркум мактублари билан танишадилар. Ушбу мактублари журнал таҳририятига тақдим этган устоз ёзувчи Пиримқул Қодиров шундай дейди: "Абдулла Қаҳҳор тавааллуҳнинг 100 йиллигига тайёргарлик даврида устоз адибнинг ҳаёти ва ижодида оид ҳар бир ёдгорлик алоҳида аҳамият касб этади. Айниқса, адибнинг ўз дастхати билан ёзилган мактублари унинг ихлос-

мандларига беҳад азиз туюлади. Ана шу ихлосмандлардан бири сифатида Абдулла аканинг 1956 йилдан 1966 йилгача — ўн йил мобайнида менадек бир шоғирда ёзган еттита мактубини қирқ-эллик йилдан буён ёзоз билан асраб юрибман... Мактубларда Абдулла аканинг ўзига ҳос бетакрор услуби кўзга ташланиб туради. Улар бадий асар матнини эслатади. Мактублардан аҳойиб ўхшашлар, кишини ҳозир ҳам беихтиёр қулдиради, ўткир қочирликлар табиий равишда оқиб келади. Бутунча оғанда, Абдулла Қаҳҳорнинг мактублари унинг ёрқин ҳаёти ва ўлмас ижодидан унч қиққан қуёшли зарралардай туюлади..." Журналда ана шу еттита мактуб тегиш-

ХАЛИЛ СУЛТОН ТАҲСИНИ

Ўрта асрларда Самарқандда адабий муҳит

Тунда менинг хужрамга келиб "Қуноқ керакми?" деб сўрасанг. Гул юзли турк қизи, мен турк бўлмасам-да Гулнинг туркийчаси "чечак" эканлигини биламан.) Шу тариха маълум бўладики, Хофизнинг шерозлик турк қизига бағишланган машҳур газалидан икки аср илгари Сузаний самарқандлик турк қизига бағишлаб гўзал шеър битган. Сузаний шеърларида туркий сўзлар учраши шoirнинг ўқувчилари — Самарқанд халқи ҳар икки тилини яхши билганидан далолат беради. Бу ҳақда улкан шарқшунос олим, академик Е.Э.Бертельс шундай деб ёзганди: "Харбий аристократиядан анча узоқ бўлган Сузаний каби одам туркий тилни қайсибир даражада билгани XII асрда Самарқандда туркий тил кенг тарқалишидан далолат беради". Қорахонийлар давлати бир қанча ўлкаларни бирлаштирган улкан салтанат бўлгани, табиийки, давлатчилик ва сиёсатга оид илмларнинг ҳам ривожланишини тақозо этарди. Мухаммад Заҳирий Самарқандий қорахоний ҳукмдор Қилич Тамғоч хоқон ибн Қилич Қорахон(1163 — 1178) даврида яшаган ва шу хон саройида девони ишо соҳиб (ёзишмалар девонининг бошлиғи) лавозимда ишлаган. Заҳирийнинг илк асари "Ағраз ас-сиёса фи араз ар-риёса" ("Ҳукмронликни бошқаришда сиёсатнинг вазиқалари") бўлиб, унда асрлар давомида ҳукм сурган бир қанча тождорларнинг давлат ишоқариш юзасидан айтган ҳикматли сўзлари жамланган. Заҳирийнинг яна бир асари "Синдбоднома" бутун Шарқда жуда машҳур бўлди. "Синдбоднома" бадий асар бўлса-да, ўша давр давлатчилигида оид фикрлар — давлат ишларида эҳтиёткорлик, бирор ҳукми чиқаришда шойшмаслик ва ўйлаб иш қилиш, атрофдаги донишманд маслаҳатчиларнинг сўзига қулоқ солиш ҳақидаги мулоҳазалар ҳам унда ўз аксини топган. 1220 йили Самарқанд мўғуллар томонидан истило этилган, шаҳардаги маданий ҳаёт заволга юз тутди. Олиму шoirларнинг бир қисми халок

Натанзий шундай ёзади: "Амир Темурнинг доҳиёна ва ҳикмати талдириларидан яна бири шу эдики, ғуқаро ва илм толибларининг вақфлар ва мадрасаларга бўлган ҳуқуқларини ҳар кимнинг ҳақиқа лойиқ, вақф қилувчининг шартларига мувофиқ тайин қилар, қатъиян ва асло вақф молига дахл этмасди. Вақфлар молидан унинг хазинаси учун ҳеч нарса олмаслик ҳақида вазиқларга фармон берган эди. Илму ҳикмат аҳли ва фан арбобларига гўятда эътиборли эди. Уларни ёзозу икром қилишда мулобағларга кўрсатарди. Имомлар, ислом уламолари, қозилар ва улуг шайхларга бўлган ҳурмат-эътиборини шу даражага етказдики, илму фан беҳад равнақ топиб, талабаларнинг нафақаси лозим бўлган микдордан ҳам кўпроқ қилиб белгиланди. Бунинг натижасида бир неча минг нафар турли илмларни эгаллаган соҳибкамоллар, санокқа сиймайдиған даражада кўп қалби дарё истеъдод эгалари унинг улугвор хонадони саховати ҳақялари нуридан замона чехрасида зоҳир бўлдилар". Амир Темур даврида Хожа Исмаатуллох Бухорий ва Мавлоно Бисотий Самарқандий каби шoirлар Самарқандда ҳаёт кечириб, уларнинг ижодий фаолияти Соҳибқирон замонида бошланган. Шу тариха, соҳибқирон Амир Темурнинг бунёдкорлик ва хомийлик фаолияти натижасида Самарқанднинг мўғуллар истилосидан олдинги маданий ва илмий марказ сифатидаги мақоми тикланибгина қолмай, олдингидек ҳам чанд баробар ошиб кетди. Улугбек даврида Самарқандда фан ва маданиятнинг мисли қўрилмаган таракқиети учун замин, шубҳасиз, Амир Темур даврида яратилган эди. Амир Темур вафотидан сўнг 1405 — 1409 йиллари Самарқандда унинг невараси Халил Султон ҳукмронлик қилди. У ҳам ўз бобоси каби маърифатпарвар ҳукмдор бўлиб, туркий тилда шеърлар ёзган ва, ҳатто, уларни тўплаб, девон ҳам тузган. Алишер Навоий "Маҷолис ун-нафоис" асарида ушбу темурий ҳукмдор ҳақида шундай ёзади: "Халил Султон — Ҳазрат султон ус-салотиннинг воқеасидан сўнгра Самарқанд тахтида салтанат қилди. Зурафо ва шуаро мажлисида жамъ бўлур эрди. Машҳурдурким, ўзи шеър айтур эрди. Андоқким, девони таърифиде Хожа Исмаатуллох қасида айтибдур, аммо тилаб топилмади, ушбу матлайдан ўзгаким:

унинг талбирли сийбати туфайли равнақ топти. У мамлакатдаги турли ички низоларнинг олдини олиш ёки тезда бартараф этиш билан умумий тинчлик-тотувликни таъминлади.

Мирзо Улуғбек 15 ёшда Мовароуннаҳрда ҳукмдор этиб тайинланди. Салтанат пойтахти Хирот билан бирга Самарқанднинг ҳам йирик сиёсий-маданий марказ сифатидаги аҳамияти сақланиб қолди ва янада юксалди.

Мирзо Улуғбек даврида табиий фанлар билан бирга ижтимоий фанлар ҳам таракқиёт топган. Шуниси диққатга сазоворки, бу даврда туркий тилнинг илмий ва адабий тил сифатидаги мақоми тобора ошиб борган. Адабиётшуносликка оид қимматли асар, ҳижрий 840(мелодий 1436-1437) йили туркий тилда ёзилган "Фунун ал-балого" муаллифи Шайх Аҳмад ибн Ҳудойдод Тарозий ўз китобини Мирзо Улуғбекка бағишлаган. "Фунун ал-балого" ўзбек адабиётшунослигининг илк йирик асарларидан биридир.

Улуғбек даврида Самарқандда туркий шоир Мавлоно Саққокий яшаб ижод қилган. Унинг ижоди ўзбек адабиёти ривожига муҳим ўрин тутган. Улуғбекка бағишланган қасидаида Саққокий ўзининг туркий тилда ижод қилишидан фахрланган, қуйидаги байтни битган:

Фалак йиллар керак сайр этсан, келтурса илгига, Менингдек шоири туркию, сенингдек хоши донони.

XV асрнинг иккинчи ярмида ҳам Самарқанд адабий марказ сифатидаги аҳамиятини сақлаб қолган.

Алишер Навоийнинг бир неча йил Самарқандда бўлиши шаҳардаги адабий ҳаётга жонбахш таъсир кўрсатди. У Самарқандда яшаб ижод қилаётган жуда кўп шоир олимлар билан дўстлашиб, "Маҷолис ун-нафоис" таъкирасида улар ҳақида қимматли маълумотлар ёзиб қолдирди. Жумладан:

"Аҳмад Ҳожибек — "Вафойи" тахаллус қилур. Табиё бағоят хуб воқеъ бўлуртур ва назма кўп илтифот қилур"; "Хожа Хўрд — Самарқанд тахтининг яққалама қозиси ва Улуғбек Мирзо мадрасасининг мударрисидур"; "Мавлоно Жавҳарий — Самарқандийдур. Аруз билур эрди".

Алишер Навоий Самарқандда яшган йиллари ўз адабий фаолиятини қизгин давом эттирди ва адабий мажлисларда фаол қатнашди. Бундай мажлисларда Навоий билдирган фикр-мулоҳазалар адиблар орасида машҳур бўлиб кетган.

Ғулум КАРИМОВ, ЎзРФА Шарқшунослик институтининг катта илмий ходими

Эй турки пари пайкаримиз, тарки жафо қил, Коми дилимиз, Лалло равонбахш раво қил".
Халил Султоннинг шеърятдаги устози Хожа Исмаатуллох Бухорий бўлган

Қорахонийлар даврида Самарқандда илму фан билан бирга бадий адабиёт ҳам гуллаб-яшнади. Қорахонийлар давлатининг Шарқий худудида жойлашган Қошғар ва Болосоғун каби йирик шаҳарларда бадий адабиёт асосан туркий тилда яратилди; Юсуф Хос Ҳожиб каби булк шоир ва Маҳмуд Қошғарийдек улкан тилшунос олимлар етишиб чиқди. Самарқандда эса адабиёт, сомонийлар даврида шаклланган анъанага кўра, кўпроқ форс тилида яратилди.

Қорахонийлар даври шоирларидан бири Али Шатранжий Самарқандий ижодидан сақланиб қолган намуналар унинг етук ижодкор бўлганини кўрсатади. Шахмат ўйини устаси бўлгани учун у ўзига Шатранжий тахаллусини танлаган.

Али Шатранжийнинг қорахонийлар вазири буюртмасига кўра ёзилган "Лайлак" қасидасидан парча:

Башорат орад аз наврўз мору ҳар замон лаклак, Қунад ғамгин дили мо зон башорат шодмон лаклак, Дабирестонаст гўё ошён ва кудакон гунижш, Нишаста гул яки пир муаллим дар миён лаклак.

(Хар замон лайлак бизга наврўздан башорат келтирмақда, Ушбу башорат билан дилимизни шодмон этмоқда. Унинг уяси худди мактаб каби ва чумчуқлар — ўқувчилар, Лайлак гўё қари муаллим каби ўртада ўтирибди.)

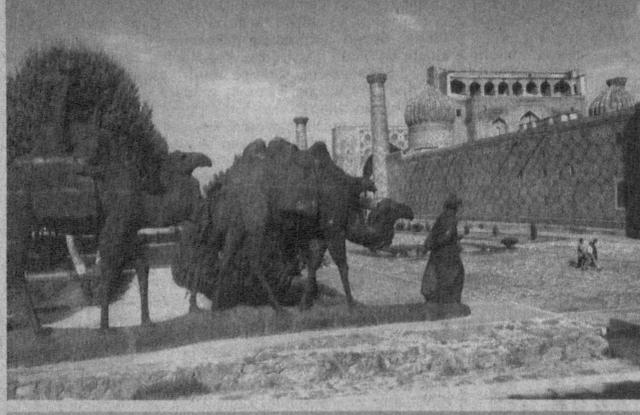
Сақланиб қолган мазкур парча ҳам баҳорнинг жонли манзарасини чизади, ҳам ўша даврдаги Самарқанд ҳаёти ҳақида муайян тасаввур уйғотади.

Шамсиддин Мухаммад ибн Али Сузаний Самарқандий Шатранжийнинг шоғирлидир. Таъкирларда унинг номи Ҳаким Сузаний Самарқандий тарзида ёзилиши ўз даврининг етук олими ҳам бўлганидан далолат беради. Сузанийнинг 12 минг мисра шеърдан иборат девони сақланиб қолган бўлса-да, қўлёзмалари ноёбдир. Шоир шеърларида Самарқандда ҳукмронлик қилган ўзига замондош қорахоний хонлар номи тилга олинади:

Ба сатди ахтари маймун музаффар гашт бар аъдо, Қилич Тамғачхон Масъуд Рукн ад-дин ва-д-дунё.

(Дин ва дунё таянчи Қилич Тамғочхон Масъуд Саодатли юлдуз мурдаси билан душман устидан зафар қозонди.)

Сузаний меросининг диққатга сазовор жиҳатларидан бири унинг шеърларида туркий сўзларнинг кўплаб учрашидир:

ЯХШИ СЎЗ БИЛАН...

Бироз кеч бўлса-да сеvimли ҳафталигимизда эълон қилинган "Хусусий транспорт кимнинг тасарруфиде?" сарлавҳали мақолада кўтарилган муаммо боис туғилган баъзи фикр-мулоҳазаларини билдирмоқчиман.

Мен кишлоқдаги уйимизга кетаётган бир-икки кун Самарқанд шаҳрида ҳам бўламан. Бир сафар шаҳарда узокроқ қолиб кетдим. Уму-

нимча қарияларни, пул тўламаган мактаб болаларини автобуслардан туртиб-судраб тушириб юборган ҳайдовчи ва назоратчиларни кўпчилик кўрган. Шу боис, Самарқанддаги ҳолат ибратли деб ўйлайман.

Шундай ҳолни Тошкентда ҳам учратдим. Кўпинча Отчопардан нарироқдаги китоб-дафтар улгуржи бозоридан кераклик нарсалар харид қиламан. Бунинг учун Собир Раҳимов метроси ёнидан ўша томонга борадиган "Дамас" йўналишли таксиларга ўтираман. Бу автоуловларнинг ҳайдовчилари ҳам тумандан келиб шаҳарда ўқийтган мактаб болаларидан деярли пул олишмайди. Тўғриси айтсам, шу икки шаҳардаги бир-бирига ўхшаш ҳолатни эсласам, кўнглим ёришиб кетади. Аммо, беш қўл баробар эмас.

Хатирчи тумани жамоа хўжалиқлари, қишлоқлари ўртасида қатнайдиغان хусусий йўналишли таксилар 500-600 сўм билан юради. Қишлоқ аҳолиси, айниқса кексалар учун бу нарх бироз қиммат. Хатирчида гўшт, ун, мевачева ва полиз маҳсулотлари Тошкентидан анча арзон. Шундай бўлгач, транспорт хизматининг баҳоси баландлигини

нима билан изохлаш мумкин?! Гоҳида автобусларда ёши катталарга жой бермаётган ёшлардан ранжиб ҳам қоламиз. Баъзан "булар шунақа сурбёт, деразадан ташқарига қараб ўтираверадилар, уялмайди" дея қойиймиз ҳам. Хўш, бундан нима фойда? Менингча, болаларни бундай изза қилиш тўғри эмас. Аввало жамоат транспортларида юраётган ҳозирги болаларнинг ақсарияти кам таъминланган оилаларнинг фарзандларидир. Кейин кимдир қамқон, кимнингдир транспортда тик турса боши айланади. Қолаверса, соғ бўлса ҳам, шу болаларни ўзимиз ўстирганмиз, бизни ҳурмат қилишмасам, айб ўзимизда.

Шунақа пайтда кеска одам, хоҳ аёл киши бўлсин, хоҳ эркак киши секингина "Ўғлим (ёки қизим) бироз мазам йўқ, (ёки чарчаб турувдим), илтимос менга жой беринг" дейиши тўғри бўлса керак. Шунда ҳар қандай бола албатта ўрнидан туриб жой беради. Сўнг уни яна "баракат топ болам", дея дуо ҳам қилиш керак. Одамзот ҳамisha яхши сўзга эҳтиёж сезиб яшайди. Шундай экан болаларни фақат яхши сўз билангина тарбиялаш мумкин.

Гулнора РАҲМОН

СУРАТДА: Охангарон тумани, "Мадинабону" фермер хўжалиғи раҳбари Алижон Сайдамадов комбайнчилар билан.

Хусанбой АВВАЛОВ олган суратлар.

Бола бечорага Союз ёрдам қилмаётган эмиш. Имкони борича Сиз шунга ёрдам қилини чўзсангиз. Бола ўқиса, ҳатто ўқийлмай Москвада 5-10 кун юриб келса ҳам адабиётимизга фойда бўлади. Салом ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдиновнинг "Қатагон қурбонлари", А.Умаров ва Х.Умаровларнинг "Марғилон — санъаткорлар шаҳри", профессор Наим Каримовнинг "Уч муҳаррир, уч тақдир", Баҳром Ғўзимухаммаднинг "Мақола ва ҳурмат билан А.Қаҳҳор Софийахоним ва болаларга биздан салом. Аббосовнинг адреси: Киностудия. 17.07.61" Журнал саҳифаларида бундан ташқари тарих фанлари доктори Рустамбек Шамсутдинов

Саъдулла ҲАКИМ

ИШҚ ИЗХОРИ БИТМАН КИТОБ

Уртасида кенгиш тўғарак,
Гирдида ўн икки айлана.
Бамисоли ер теграсида
Ой айланар, замон айланар.

Бир четида атиргул шохи
Узра булбул айлайди хитоб.
Йўқ, бу палак эмас, илоҳий
Ишқ изхори битилган китоб.

Ҳали-ҳануз тушса кўз қири
Бир хил бўлиб кетар эр-хотин.
Эр "Е, фалак!" деб кўлар сирли,
"Фалакцинам!" аста дер хотин.

Болалар-ку англамас бунни,
Бундан улар ўзга завқ олар.
Йўрмаланган булбул тумшуги
Она сўтин ёдига солар.

Бобо ёлғиз бир ўзи баъзан
Уйчан боқар кўзлари тилиб.
Юрагининг туби-тубидан
Тошиб келар оғир хўрсиниқ...

Термуламан, кўзларим яшнар,
Бунча нафис, бунча гўзал бу.
Онажонлар, она-сингиллар
Игна билан ёзган ғазал бу.

СЎЗ ВА ДОНИШМАНД

Эл ичра номи баланд,
Хар ишда фазли аён
Яшар эди донишманд —
Тоза тийнат, покдомон.

Кимдир "Олам иборат,
Деса, молекуладан",
"Йўқ, сўздан бу иморат",
Дерди сирли куларкан.

Сўз унинг кўз ўнгиде
Оқар эди чулдираб.
Гоҳ қайнаган осмонда
Чақнар эди гулдираб.

Бу дунёни ёритиб
Турган ҳам сўз, дерди у.
Инсон дардши арштиб
Турган ҳам сўз, дерди у.

Сўз айнича, диёнат
Улган шу, дер эди.

Сўз портласа, қиёмат
Булгани шу, дер эди.

Бори тирик жон бари
Сўзинг жисму танидир.
Сўз — чиганоқ гавҳари,
Кўнгли сўз ватанидир.

Бир сўз бор — сўз аввали,
Жой олган дил тўридан.
Қолган барча сўз асли
Уша сўздан ўриган.

Юрса ҳам, ўтирса ҳам
Фақат ўша ўйида,
Яшар эди донишманд
Шу танҳо сўз кўйида.

Жон қаби эди азиз
Бу талба кўнглини оловчи қайда?
Охир йиқилди ҳолсиз,
Кетди тандан мадори.

Ўнгимиди, туши ё,
Билмас, — ҳарчанд уринди.—
Сўз жамоли кўзига
Элас-элас кўринди.

Кувончидан кўксини
Уртаб кетди ҳаяжон.
Чорлади шогирдларин
Хузурига ўша он.

Дупир-дупир жон қуши
Депсиди қанот қоқиб.
Бошидан учиб хуши,
Тилдан қолди, боёқши.

Ёш айланди кўзида
Севинч ёши, ҳам ёши.
Уқрар эди донишманд
Ўлкаси тўлиб-тошиб.

Сўзга қовушмай лаби
Гўлдиради, сўнг сўлгин,
"Ана, у!", деган қаби
Осмонга чўзди кўлин...

...Устознинг очиқ кўзин
Шогирд аста ёпаркан,
Аҳд қилди: "Уша сўзини"
Бир кун сўзсиз топаман!"

ЧУМОЛИЛАР ҲИҚМАТИ

Дўстларим бололиқ бир одатимни
Ҳозир ҳам эслашиб туришар кўлиб.
Ҳаёлим оларди чумоли уни,
Уй суриб қолардим унга тиккалиб.

Мени лол айларди буюк бир тартиб,
Шу мипти чўжудё чақнаган қудрат.
Уроқдай чумоли данакдай юкни
Инига таширди тирмашиб, судраб.

Шоҳ-шабба оралаб, елиб-югуриб
Насиба ахтарар кексаю ёши.
Бул бири толиқиб қолса, ул бири
Шу заҳот кўмакка келади шошиб.

Бу янглиғ ишоқлик сабаби надир,
Йиллар ўтиб англаб турибман, ажаб.
Улар билмайдилар ғараз нимадир,
Улар билмайдилар нимадир ҳасад.

ХИТОЙ АЁЛЛАРИ

Хитой аёллари худди боладай
Доим кулиб турар, шўх боқар кўзи.
Шу қадар хипчаки, ўйлаб қоласан,
Жўли бир иша ярайми ўзи?

Ишора қиламан юрагим жўшиб,
Бу талба кўнглини оловчи қайда?
Чуғур-чуғур қилар, сўзига қўшиб,
Майин бир табассум этажак ҳада.

Баногоҳ севинчим ичимга сиймай
"Ҳай, тўхта!" дедиму келдим рўпара.
Бу не кароматинг, бу не мўъжиза,
Ўзингга ҳазор ҳамд, Парвардигоро.

Қаршимда турарди ўзимнинг Иқбол,
Уша юз, ўша кўз, ўша ширин ноз.
Уша соч, ўша қош, вале ажиб ҳол,
Соғингдан озганга ўхшайди бироз.

Рашиқинг ҳам чеки бор, чегараси бор,
Ўзингни гўлликка солмагил, дедим.
Мен-ку хизмат сабаб келдим бу ерга,
Қайтган сўнг балога қолмагил, дедим.

Қани, дедим, ял-ял атлас кўйлагин,
Сенга ярашмайди, ахир, бу шилар.
Шим кийиб олибсан, бундоқ ўйлагин,
Кўрса, нима дейди, таниш-билишлар.

Доғдай қолади деб ўйладинг чоғи,
Ҳидингдан танийман берек бўлас гар.
Бир оғиз бўлас ҳам гапир ўзбекча,
Кўнглимга жаннатнинг ҳавоси етар.

Бир мақом ўзгарса бўлурми шунча,
Мени танимади хитойлик Иқбол.
Кўлдию чуғураб деди бир нима,
Яна чуғуради, кўлди яна бо.

Шунча қилдим, англаб етмади сира,
Кетди кулиб-кулиб. Бўлди, қайтаман.
Энг зарур сўзимни ўзбекчасига
Бас, ўз Иқболимга бориб айтаман!

ДУР ҚАДРИ

Якка-дур, ёлғиз дур — мома мероси,
Етарди кўтида гард-ғубор босиб.
Неча дур бирлашиб таманно қилгач,
Ёр сулув бўйига кўрди муносиб.

Зарифа УМАРОВА

БУЛБУЛЛАР ХОНИШИ ТИНМАС ЧАМАНДА

ТОНГНИ КУЗАТДИМ

Кўздан уйқу кетиб саҳар паллада,
Хайёл оғушида, тонгни кузатдим.
Булбуллар хониши тинмас чаманда,
Гуллар гуччасига қўлим узатдим.

Булбул ҳам интизор гунча кўйида,
Чаманда гунчалар очилмоғи бор.
Шудринг томчилари дон дур қаб
Пойингга томчилаб сочилмоғи бор.

Юлдузларни гулдек сочиб чиқди тун,
Нозик келинчақдек чиқиб келар кун.
Ҳа демай далага отланар деҳқон,
Шукур, Ватан тинчдур, ризқимиз бутун.

Кўёш бош кўтарар заррин нур сочиб,
Замин кечадиган ёрқин, улғувор.
Майсалар унбди, тошдан гул очиб,
Менинг юрагимда ҳайрату икор.

Эзгу ҳис дилда жо, дарвоза очдим,
Фаришталар кирсин уйлариимизга.
Файз кетмасин юртдан,
Диллардан иймон,
Кувонч мавзу бўлсин куйларимизга.

ҚУШ КЎНГЛИНИ СЎРАШ

Ёритдинг тўлун ой қаби йўлимин,
Офтоб каби қабоб қилдинг дилмин.
Ёриқон, васлигга интизор бўлдим,
Айтгин қачон сўраб борай кўлингини?

Кўзунчоғим дея атайми сени?
Юрагимга тақдим бир донасини.
Йўқотиб қўймайин дейманда сени,
Айтгин қачон сўраб борай кўлингини?

Шўхликлар-эркаликлар қилиб куласан,
Ўз-ўзинча жоду этиб кўясан,
Ич-ичингдан сездирмасдан сусасан,
Сўраб борайинму айтгин кўлингини?

Сочларинг шамолда сочилиб ўйнар,
Юражда ниқ заҳин очилиб қийнар.
Жонгинан, фикр қил, бахтингни ўйлаб,
Қачон сўраб борай, айтгин, кўлингини?

ТОҲИР-ЗУХРОМИ ДЕБ СЎРАШАР

Келиним деганман азиз қизим,
Мустақил яшага берганман изи,
Ойламинда тугал кўлдим тўрт кўзни,
Ўғлимда кўраман ёшлигингизни.

Сиз қаби фикрлар, салмоқли сўзлар,
Издан из қолсин — ўғилу қизлар,
Гоҳида ёнма-ён ўтирсангизлар,
Ўғлимда кўраман ёшлигингизни.

Қандай кийим кийса жуда ярашар,
Келин унга мендан зиёд қарашар,
Қўрғиллар Тоҳир-Зухроми деб сўрашар,
Ўғлимда кўраман ёшлигингизни.

Гул қаби асрайди ўз аёлини,
Оғир, босиб олган ўй-ҳаёлини,
Одамдан аямас жону моллини,
Ўғлимда кўраман ёшлигингизни.

Ўғлим билан келиним аҳил бўлди хўб,
Биздек кўнглилари яқин бўлди хўб,
Орзу ниятимиз ҳосил бўлди хўб,
Ўғлимда кўраман ёшлигингизни.

Ўғлингиз узун бўлса, қолмас армоним,
Оғир кўнглимда сиз меҳрибоним,
Кўз очиб кўрганам, турмуш ўртоғим,
Ўғлимда кўраман ёшлигингизни.

Бўка.

ФАРЗАНД

Одатингдан айланай, элим,
Одатингга жонлар сабақа.
Сен қаби бир отажон эл йўқ,
Отажон эл йўқдир сендақа.

Дастурхонда отадан аввал
Таомга қўл урилмас широр.
Чиқма асло ота ўтирган
Том устига, деган гаплар бор.

Она кўнглин ола билсанг гар,
Эта олсанг истагин вожиб,
Борганинг шу Маккага, дерлар,
Бўлганинг шу, дейдилар, ҳожжи.

Ота-она давра қурган жой
Фарзанд учун қиладох, шараф.
Узатмаслар қиблага оёқ,
Саъда қилур қиблага қараб.

Ўзбек ўғли унутмас бунни,
Болалардан билса жо қилар.
Шу икки зот оёқ остини
Изат уйин тўри деб билар.

Ҳатто кун битса вақт етиб,
Болалардан билса жо қилар.
Шу икки зот оёқ остини
Изат уйин тўри деб билар.

ПАЛАК

Уй тўрида осегайқ турар
Ипак ила безалган палак.
Бир маҳаллар уни сеп билан
Олиб келган эди келинчақ.

Гарчи "Мен қилмаган жиноят қолган эмас!" деган бўлса-да, Толстой барибир буюклига қолаверади. Бинобарин, унинг иккороида тоза бир самимиёт, пушаймонлик, энг муҳими, тавба бор. Эҳтимол, шунинг учун ҳам у охир-оқибат Ҳақни, ҳақиқатни топади. "Худонинг мавжудлигига ишончлини йўқотган кезларимдаги ҳаётимни ҳаёт деб бўлмайдим... — деб ёзган эди адиб. — Мен фақат Уни ҳис қилган чоғларимда, Уни излаган чоғларимдагина чиндан ҳам яшайман. "Хўш, мен нимани излапман? — деб садо беради дилимдаги овоз. — Мана У. Усиз яшаб

ҲАЗРАТИ МУҲАММАД (с.а.в.) ХААДСААРИ ШУ ТОЛСТОЙ САНГАЧАСИДА

этилган Исломга буюк бир муҳаббат билан яшаган. Ҳатто пайгамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом ҳадисларидан намуналарни русийзабон ўқувчиларга етказиш мақсадида таржима қилиб, "Посредник" нашриётида чоп қилдирган. Абдуллоҳ Суҳравардийнинг "Ҳазрати Муҳаммаднинг ҳадислари" китобидан олинган бу ҳадислар, профессор Хамидулла Болтабоев тўғри таълиқлаганидек, "ўта нозик руҳоний дид билан сайланган... ва Толстой эътиқодининг нақадар теранлиги"дан далолат беради. "Ҳазрати Муҳаммад (с.а.в.) ҳадислари Лев Толстой сайламасида" китоби тўрт бўлимдан иборат. Биринчи бўлим улғу ёзувчи сайлаган ҳадислар таржимаси ва улгарга ёзилган изоҳлардан ташкил топган. Иккинчи

Пайгамбарнинг содиқ дўстларидан бирига айланган". Ана, ислом маърифати! Бу дин ҳазрат Ясавий айтмоқчи: "Суннат эрмиш: кофир бўлса берма озор, Кўнгли қаттиқ дилозордан Худо безор" дея тарбия беради. Шоҳ Машраб каби "Мардумозор" килиб, бўлма Худони душмани, Осмонга етса бошинг, қилмагил моумани", дея дилозорликдан, манманликдан қайтаради. Мазкур ҳадисда душманни қай тарзда дўста айлантириш мумкинлиги ҳақидаги буюк бир ибрат ўз ифодасини топган. Энг муҳими, бу ҳадис бошқа бир диний муҳитда тарбия топган буюк адибни таъсирлантирган.

Рухият иқлимлари

Толстой сайлаган ҳадислар мағзини қаҳш буюк адибнинг исломни чуқурроқ ўрганишга интиланганидан далолат

беради. Бу динга тоза бир кўнгли билан муҳаббат қўйганини кўрсатади. Мана, уллардан айримлари: — Ҳақиқат инсонлар учун нақадар аччиқ бўлса-да, ҳақиқатни сўйлагин. — Ҳамма кишилар учун яратилган нарсалардан фақат ўзи учун фойдаланган кимса айбдор ва қонун олдида жавобгардир. — Ҳидоят йўлини топганлар, ноури мунозарага берилмасалар эди, бу йўлдан адашмас эдилар. — Ҳамма кишилар учун яратилган нарсалардан фақат ўзи учун фойдаланган кимса айбдор ва қонун олдида жавобгардир. — Ҳамма кишилар учун яратилган нарсалардан фақат ўзи учун фойдаланган кимса айбдор ва қонун олдида жавобгардир. — Ҳамма кишилар учун яратилган нарсалардан фақат ўзи учун фойдаланган кимса айбдор ва қонун олдида жавобгардир.

— Кишиларнинг қусурларини, агар у қусурлар уларнинг ўзларидан бўлса ҳам юзига солмоқдан сақлан.

Илм ўрганмоқ ҳар бир мусулмонга фарздор. Илмини ноаҳилга ўргатмак тўнғизларнинг бўйига гавҳар, инжу ва олтин тақшига ўхшайди.

— Сиздан мол-давлат ва ҳуснда устун бўлган одамни кўрганга куйроққа ҳам қарама. Бу Оллоҳнинг нозимини кам деб билишдан сақлайди.

— Ҳидоят йўлини топганлар, ноури мунозарага берилмасалар эди, бу йўлдан адашмас эдилар.

— Ҳамма кишилар учун яратилган нарсалардан фақат ўзи учун фойдаланган кимса айбдор ва қонун олдида жавобгардир.

Китобнинг иккинчи қисмида Елена Векилова ва Толстой ёзишлари берилган. Бу ёзишлар Толстойнинг эътиқоди, Исломга муносабати масаласида қimmatли маълумотларни муҳасам этгани билан алоҳида аҳамиятга эга. Мана, ўз фарзандларининг ислом динига илхоси баландлигини айтиб, ундаги маслаҳат сўраган христиан она Елена Векиловага Толстойнинг жавоби: "Бу гапни айтиш жуда фалати бўлса-да, мен учун муҳаммадийлик, яъни ислом дини хочга топинмоқдан (насонийликдан) қийсалб бўлмас даражада юксакдир. Агар инсон таллаш ҳуқуқига эга бўлса эди, оқил ҳар бир проваслав (насоний) ва ҳар би киши, шубҳасиз, иккиланмасдан муҳаммадийликни: ягона Оллоҳ ва унинг пайгамбарларини қабул қилган бўлар эди. Нега? Чунки муҳаммад ва тушунарсон дин хисобланган Троица (Ота, Исо ва Муқаддас Рух)... турли сирли, муҳаммад расм-русумларга тула-

дир... Яъни асл ақида-лар ўрнини эгаллаган бир неча ботил кишиларнинг черков инончидан баландда турмаслиги тайиндир".

Толстой барча буюк тафаккур эгалари қаби ҳақпараст бўлган. Шунинг учун ҳам ўзи танлаб таржима қилган "Ҳақиқат инсонлар учун нақадар аччиқ бўлса-да, ҳақиқатни сўйлагин" мазмундаги ҳадисга амал қилган. Улғу адибнинг Елена Векиловага жавоб мактубидаги мана бу сўзлари унинг ҳар қандай вазиёта ҳақиқатнинг юзига тик қараганини тасдиқлайди: "Мусулмонликнинг насронийликдан устунлиги ва, айниқса, фарзандларингиз хизмат қилмоқчи бўлган гоёнинг олжаноблигига бутун қалбим билан ишонаман. Христиан идеали ва таълимотиини ҳар нарсадан баланд тутган бир инсон учун бунини

айтиш гоёт фалати бўлса-да, тан олишим керакки, мусулмонлик ўзига хос таъши кўриниш жиҳатдан ҳам черков христианлигидан қийс қилиб бўлмас даражада устун эканлиги менда ҳеч бир шубҳа уйғотмайди. Агар бир кишига черков христианлиги ёхуд Ислам динига кириш босарида таллаш ихтири берилса, ўйламанки, ҳар бир ақли одам мураққаб ва тушунарсон илоҳидан, уч сифатли Оллоҳдан, гуноҳдан чиқариш маросимию бошқа диний удуллардан, Исонинг онасига ёлворилишдан, "Муқаддас шахслар" ва уларнинг расмлари олдидаги сон-саноксиз ибодатлардан кўра ягона Оллоҳ ва Унинг пайгамбарларини; Ислам дини албатта устун кўради. Бошқача бўлиши мумкин ҳам эмас".

Лев Толстой фикрлари ҳар бир тафаккур соҳибини ўйлантириши аниқ. Бу мулоҳазаларни бефарқ ўқиб бўлмайди. Айниқса, мусулмон фарзандларини турли диний секталарга тортиш мақсадида қаратилган миссионерлик фаолияти бирмуноча кучайган, баъзан ислом маърифатининг асл моҳиятидан қалтириш холатлари кузатилаётган бир замонда Толстой ўғитиларга, улғу адиб иккороига қулқол солиш фақат ва фақат фойда келтирган бўлар эди.

Бугунги кунда нашриётларнинг кўп, ноширлар ҳам бисёр. "Шарқ" нашриёт-матбаа компанияси, "Ўзбекистон", "Манавият" нашриётлари ўзбек ноширлигида алоҳида мақомга эга бўлиб бораётганга гувоҳимиз. Шулар қаторида бугун Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти сезиларли даражада фаоллашганини таъкидлаш, қутлаш керак. Нашриёт миллий маънавиятимизни тақомиллини ўйлаб чоп этаётган китоблар ҳам мазмун-моҳияти, ҳам дизайни, ҳам сифати билан ноширлик маданиятимизнинг ўзига хос ютуғи бўляпти. "Ҳазрати Муҳаммад (с.а.в.) ҳадислари Лев Толстой сайламасида" деб номланган мўъжаз китоб ҳам фикримиз далилидир. Бу китобни мутолаа қилган ҳар бир китобхон бир дунё маънавий бойлик олиши шубҳасиз.

Нурбой АБДУЛҲАКИМ,
филология фанлари доктори

ТОЛСТОЙНИНГ ЭЪТИҚОДИ

ёхуд улғу адибни тарк этмаган нур

бўлмайдим. Худони танимоқ ва яшамоқ — айна бир нарса. Худо — ҳаётдир".

"Яша, Худони излаб топ, шунда ҳаётинг Худосиз бўлмайди". Шунда дилимдаги ва атрофимдаги нарсаларнинг ҳаммаси ҳар қачонгидан қулқор нурлини кетди ва бу нур ортқ мени тарк этмади".

Толстой "Иккоронома"сидаги бу сўзлар адабиёт ва санъат муҳиблари учун янглик эмас. Ўзбекистон Кахрамони устоз Озод Шарафидинов таржимаси орқали бу асар улгарга таниш. Бизнинг ҳоғоз қоралашдан мақсадимиз эса, донишманд бобомиз Зокирхон Фурқат таъбири билан айтганда "ўзга ерга реша чекмақдир".

Яқинда кўлимга бир китоб тушди. Китоб "Ҳазрати Муҳаммад (с.а.в.) ҳадислари Лев Толстой сайламасида" деб номланади. Филология фанлари номзоди Абдумурод Тилов таржимасида нашр этилган бу китобга профессор Хамидулла Болтабоев масъул муҳаррирлик қилган ва мухтасар, лекин теран сўзбоши ёзган. Туркисини айтиб, китоб Толстой ҳақидаги тасавуруларини янги бир поғонага кўтарди. Улғу адибнинг буюк диншунос ҳам эканлини, диний бағрикенглик деган туйғу Толстойнинг фитрида бўлганини англагандай бўлдим.

бўлимда кавказлик Елена Векилованинг Толстойга ва адибнинг бу куюнчақ онага ёзган хатлари, учинчи бўлимда эса буюк ёзувчи "Иккоронома"сидан сараланган саҳифалар берилган. Ва ниҳоят, тўртинчи бўлим мазкур китобнинг турли тиллардаги таржималари фотонусхалари ва Толстой ҳаётига оид ҳужжатлар ҳамда суратлардан таркиб топган.

Толстой сайлаган ҳадислар дастлабки ҳадис матни куйидагича: "Хурмо дарахти остида ухлаб қолган ҳазрати Муҳаммад (с.а.в.) уйғонсалар, қўлида бир қилич билан унинг устида душмани Дўсуур турибди. У сўради: "Эй Муҳаммад, энди сени ўлимдан ким кутқаради?" Ҳазрати Муҳаммад жавоб берди: "Оллоҳ!"

Дўсуурнинг қиличи ерга тушди. Уни қўлга олган Расулulloҳ ўз навабатида сўрадилар: "Эй Дўсуур, энди сени ўлимдан ким кутқаради?" Дўсуур: "Ҳеч ким!" — деб жавоб берди. Расулulloҳ уни овоз қилиб: "Бил, сени ҳам ўлимдан менинг Оллоҳим кутқарди", дедилар ва унинг қўлига қиличини қайтариб бердилар. Дўсуур кетатти: "Сен мендан хайрлироқсан", деди. Расули акрам: "Мен бунга сендан кўра ҳақлироқман", деб жавоб қайтардилар.

Дўсуур: "Мен Оллоҳдан бошқа илоҳ йўқлигини ва сен Унинг расули эканлигини ишондим", дея шаҳодат келтирди ва мусулмон бўлди. Дўсуур

беради. Бу динга тоза бир кўнгли билан муҳаббат қўйганини кўрсатади. Мана, уллардан айримлари:

— Ҳақиқат инсонлар учун нақадар аччиқ бўлса-да, ҳақиқатни сўйлагин.

— "Оллоҳим, мени мискин (фақир) қилиб яшат, мискин ҳолда жонимни ол. Қиймат кун мискинлар қаторида ҳашр эт!"

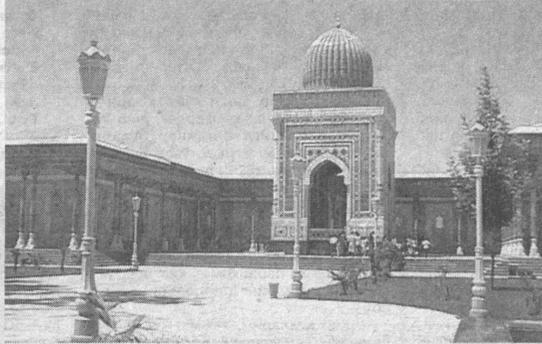
Ҳазрати Ойша сўрадилар: "Нечун, (бундай дуо қилмоқдасиз?), Эй Оллоҳнинг расули?" "Чунки улар жаннатга бойлардан қирқ йил аввалроқ қиражаклар. Эй Ойша, фақирларни сев ва уларни (риоят мажлисига) қийнлаштир, токи Қиймат кун Оллоҳ ҳам сенга яқинлашин".

"Оллоҳим! Мени фақирларча яшат, фақирлар билан ўлдир ва фақирлар қаторида ҳашр эт!"

— Жаҳаннам нафсга хуш келган нарсалар билан, жаннат эса нафс истаманган нарсалар билан ўралгандир.

— Ҳақиқий мўъминга бировни шарманда қилиш, ярамас ишлар билан машғул бўлиш ва фойдасиз сўзларни сўзлаш ярашмайди.

Тошкентнинг Ислом маданияти пойтахти деган фахрли номга сазовор бўлиши юртимиз ҳаётида катта тарихий, маданий-маърифий воқеа бўлиб, у ислом оламида Ўзбекистоннинг нуфузи ортиб бораётганидан далolat беради. Зеро, халқимизнинг ислом маданияти, фалсафаси ва фанига катта ҳисса қўшгани тарихдан маълум. Кўплаб тарихий ва архитектура ёдгорликлари, ноёб кўлэмаларнинг мавжудлиги, ва албатта, мамлакатимиз раҳбариятининг ислом маданиятини тиклаш ва ривожлантириш, бой маданий меросни ўрганиши ҳамда тарғиб қилиши, ислом қадамжоларини тиклаш ва ободонлаштириш юзасидан олиб бораётган оқилона сиёсати маъруз эътирофнинг юзага чиқишида муҳим рол ўйнади.

қизиқарли мисоллар мавжуд. Назаримда, маъруз асарни томошабинлар бир нафасда, диққатлари бўлимай томоша қиладилар. Зеро, муаллифлар киноархив материаллари асосида мусулмон оламининг табарруқ кўлэмаси ва унинг сақланиш шарт-шароитларига боғлиқ анча муҳим манбаларни экранда намойён эта олганлар. Шу билан бирга, юртимизда ёдгорликларни асраб-авайлаш, диний меросимизни сақлаш ишларига қандай муносабатда бўлинатгани ҳам филмдан тўқис намойён бўлади.

Тўртинчи, "Мозий гавҳари" филмида эса (режиссёр А.Ақбархўжаев, сценарий муаллифи З.Исмолов, оператор Т.Абдуллаев) Тошкент шаҳрида жойлашган Ҳазрати Имом, яъни Ҳасани-Момуннинг мажмуаси ҳақида ҳикоя қилинади. Картинада бу бебаҳо ёдгорликнинг тарихи, таъмирланиши ҳамда у билан боғлиқ маълумотлар камраб олинган.

Бу ноёб мажмуанинг қайта тикланиши йўлидаги улкан бунёдкорлик ишлари филмда бадиий-публицистик умумлашма даражасига кўтарилган.

Ҳужжатли ленталарда тасвирий ечим фақат хроника кадрлари билан чекланиб қолмайди. Режиссёр кўлэмалар, ал-Бухорийнинг таъмирланган мақбараси ва олимларнинг синхрон сўзлари филм матни билан уйғунликда кўз олдимизда буюк муҳаддис образини пайдо қилади. Дарҳақиқат, Тошкент — Шарқ юлдузи, Тошкент — Шарқ машъали, Тошкент — Шарқ дарвозаси. Юқорида номлари келтирилган филмларда экрандан таралаётган бу сўзлар ҳар бир кадрда ўзининг ёрқин ифодасини топган. Бу филмларни илҳом қилган бўлган бебаҳо тарихий кўлэмалар ҳақида ҳикоя қилинади.

Бу ҳужжатли асарда кўплаб қимматли ва фойдали маълумотлар бор. Унда, жумладан, Юртбошимиз ташаббуси билан 1989 йилдан Ҳазрати Имом мажмуида сақланаётган бу машҳур диний китобнинг Тошкент Ислом университетида нусхаси тайёрлангани ва бошқа шу каби

Режиссёр Ш.Махбубовнинг "Мусофиф Усмоний" филмида (сценарий муаллифи У.Уватов, оператор А.Зоҳидов) Халифа Усмон топириги билан тайёрланган олти Кўрбон китобларидан бири бўлган бебаҳо тарихий кўлэмалар ҳақида ҳикоя қилинади.

Унинг ҳар бири ишда бирор янгилик кўзга ташланади. Сабаби изланишдан, ўрганишдан чарчамайди. Мис идишлар, аслаҳалар, заргарлик безакларини таъмирлаш билан ҳам шуғулланади. Изланишлари натижасида "қандакори" ва "шабака" каби аънавий усулларни мустақил ўрганиб ва ўз ижодида улардан самарали фойдаланмоқда.

Турли хомашёлар ичида Ф.Ахметзянов нихоятда эгилувчан бўлган, ялтироқлик хусусиятига эга кумуш ишлатишни яхши кўради, уни жуда кўп имкониятларга эга металл ҳисоблайди. Ёғоч материаллардан, марж ва кашалотларнинг тиши, тўғнинг суяги, кийик, сайгоқ, жайронларнинг шохидан, терилардан буюмлар ишлаш устага завқ бағишлайди. Ҳар бир хомашёни эҳтиёткорлик ва эътибор билан ишлатади.

Сўнги пайларда Фанис яроғ-аслаҳалар, жумладан, пичоқлар ясашда шухрат қозонди. У ўзи ясаётган пичоқнинг шакли бетакор бўлишига, безаклари қуришига мос келишига ҳаракат қилади. Бу нарсани унинг ижодий фаолиятидаги тасавирий безак воситаларининг кенгайишига имкон берди. Узоқ теологияси бўйича ишлаб, аста-секин аънавий дамашқ пўлатидан пичоқ тайёрлашни ўзлаштирди. Бу усул билан ишлаганда суратлар ифодали бўлиб чиқади. У одатда аънавий 200-300 қатлам ўрнига, 60-120 та қатламга ишлаб бериб маҳсулот тайёрлайди.

Дамашқ пўлати безакбоп хусусияти, бетакор, ажойиб суратлар ишлаш имконияти билан Фанисни ўзига мафтун этиб келади. Дамашқ пўлатида асосан "зана-симон", "атиргул", "қуш кўз", "турк

А.РАҲИМОВ, "Ўзбектеатр" бирлашмаси ахборот бўлими раҳбари

ТОШКЕНТ — ШАРҚ МАШЪАЛИ

Айни кунларда "Ўзбеккино" миллий агентлигининг илмий-оммабоп ва ҳужжатли филмлар студиясида "Ўзқинохроника" раиси, тарих фанлари номзоди Шаҳодат Муродова раҳбарлигида шу мавзудаги туртта филм устидаги ижодий ишлар нисоҳасига етди. Шунинг айтиш кераки, маъруз филмларнинг муаллифлари мавзунинг ёришига катта масъулият билан ёндашдилар. Халқро жамоатчилик эътиборига ҳавола этиш мақсадида филмларнинг барчаси ҳозир рус, инглиз ва араб тилларига таржима қилинмоқда.

"Тошкент — ислом маданияти пойтахти" номи дастлабки филм (сценарий муаллифи Т.Шомуродов, режиссёр Х.Валиев, оператор А.Тулаганов) ҳужжатли ахборот тарзида бўлиб, унда шаҳар ўтмиши ҳақида ҳикоя қилинади. Мазмундор диктор матни орқали мамлакатимиз ва пойтахтимиз тарихи, унинг диққатга сазовор жиҳатлари, тарихий архитектура ёдгорликлари тарихи батафсил ва мунтазамлик билан оқиб берилди.

САҲНАДА... МУҲАББАТ ЭҲТИЁЖИ

Пойтахт театрлари ёзги таътилга чиқиб кетишдан олдин ўз муҳлисларини янги спектакл билан хушнуд этмоқдалар. Утган ойна охирига ҳафтасида Ўзбек Миллий академик драма театри инглиз драматурги Марк Равенхиллнинг "Окибат" (режиссёр Александр Гамиров), республика Еш томошабинлар театри М.Ю. Лермонтов киссалари бўйича "Истиффор" (режиссёр М.Уйғур номидаги Тошкент давлат санъат институтининг дипломанти Ева Блинова), Тошкент давлат мусикали (оперетта) театри композитор Ференц Лигаранин "Кувнок бева" (режиссёр Валентина Митрофанова), А.Ҳидоятнов номидаги ўзбек давлат драма театри таниқли драматург Рихсидов Мухаммаджоновнинг "Ҳаёт барибир гўзан" (режиссёр Баҳодир Жўраев) асарларини томошабинларга тақдим этдилар.

Айниқса, рус академик драма театрида сахналаштирилган, машҳур француз ёзувчиси ва драматурги Франсуаза Саганнинг "Отлар холдан тойганда" асари Ўзбекистон театр санъати оламида катта воқеа бўлди. Ушбу спектаклда Аббор Ҳидоятнов номидаги драма театрининг актёри, Ўзбекистон халқ артисти Афзал Рафиқов бош қаҳрамон — Генри-Жемс Честерфилд образини тўлақонли яратиб, юртимизда фаолият кўрсатаётган рус театрларининг ижодий мактабларига ва уларнинг аънаваларига машҳур ўзбек актёрлари Аббор Ҳидоятнов, Олим Ҳўжаев, Шукр Бурхоновларнинг ёрқин қадамларини, энг асосийси уларга хос маънавий-фалсафий йўналишни ва ДОНИШЛИКНИ олиб киргандай бўлди. Афзал Рафиқов рус театридаги ҳамкасбларига ички ҳис-туйғулар билан яшашни ва ижод қилишни улашди.

Хўш, Афзал Рафиқов ва унинг қаҳрамони нима демоқчи, умуман, "Отлар холдан тойганда" спектакли нима тўғрисида? Бу саволга ўз вақтида асар муаллифи Франсуаза Саган шундай жавоб берганда: "Бу асар бизнинг жамиятимиз, турмушимиз, ҳаётимиз тўғрисида. Мен бугун инсонларда муҳаббат етисмаслиги, инсонлар орасида оқибат ва диёнат йўқлиб бораётгани ҳақида сўзламоқчиман. Сизларни муҳаббатга чакирмоқчиман".

Спектаклни сахналаштирган Ўзбекистон санъат арбоби, рус театрининг бадиий раҳбари Владимир Шапиро драматург Ф.Саган голяри билан шундай жипслашиб ва бирлашиш кетгани, ким режиссёр ва ким асар муаллифи билиб бўлмайди. Улар икковлари ўз қаҳрамонлари билан бирга яшаيدилар, бирга нафас оладилар. Бундай бирлик энг машҳур театрларда ҳам кам учрайдиган ҳол. Шу бирликка спектакл рессоми Марина Сагдиева келиб қўшилади. Саҳнада ортиқча уй ва хонадан жиҳозлари йўқ. Хонадан катта дид билан безатилган, лекин бу ерда меҳр-муҳаббат аллақачон ўлиб бўлгани сезилади.

Спектаклнинг муваффақиятида Афзал Рафиқовнинг хизмати ва меҳнати нихоятда катта бўлди. У ўзи билан бошқа

актёрларни, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Ольга Овчинникова (Фелисити Честерфилд), Анастасия Пенькова (Присцилла Честерфилд), Иван Ненашев (Юбер Дарсей), Константин Пирожков (Бертран Честерфилд), Диана Дубровина (Коралия Верне) ва бошқаларни хуш-қайфият, бойлик оламиндан олиб чиқиб, меҳр-муҳаббат томон етаклайди ва спектаклнинг гоёвий, маънавий-фалсафий юкни мустаҳкамлаб, рус академик драма театрига чуқур дард ва донишлик олиб киради.

А.РАҲИМОВ, "Ўзбектеатр" бирлашмаси ахборот бўлими раҳбари

А.РАҲИМОВ, "Ўзбектеатр" бирлашмаси ахборот бўлими раҳбари

ЯХШИ ИЖРО БЎЛСА БАС...

Сўнги пайларда Европа мумтоз мусикаси ва қўшиқлари ижросига қизиқиб ортиб бораётган кузатишмоқда. Бунинг турли мамлакатлар ижрочиларининг гастроллари ташкил этилаётгани ва уларга томошабинлар оқиб келаётгани ҳам кўрсатиб турибди.

Шу маънода Ўзбекистон давлат консерваториясининг катта залида бўлиб ўтган мумтоз вокал хонандаларининг концерти диққатга сазовордир. Концертда Европанинг XIX—XX асрдаги буюк композиторлари — Моцарт, Верди, Пуччини, Доницетти, Антон Рубинштейн, Н.А.Римский — Корсаков, Рихард Штраус, Дебюсси, Франческо Чилеа, С.Рахманиновларнинг мураккаблиги туйғайли кам ижро этиладиган мумтоз асарлари янгради. Бу композиторлар мусика маданиятининг турлича услублари, хусусан, романтизм, классицизм, кеч романтизмда ижод этганлар.

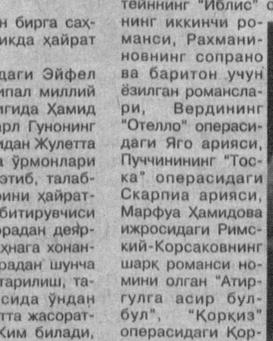
Муҳими, тилга олинган асарларни Ўзбекистонда тўғилиб, шу ерда таълим олган, ўзбек хонандалик мактабини курган ижрочилар ижро этдилар. Улар орасида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, Алишер Навоий номидаги опера ва балет театрининг етакчи солистларидан бири Ренат Титев, республика конкурслари дипломанти, консерваториянинг "Концертмейстерлик маҳорати" кафедраси профессори Рамида Полатхонвалар бор.

Концертнинг қутилмаган жиҳати, унда бутун ҳаётини санъатшунослик фани ривожига бағишлаб келаётган, Бадиий академиянинг Санъатшунослик илмий-таълим институти етакчи илмий ходими Марфуа Ҳамидованин ижроси бўлди. Таниқли олиманин профессор

сионал санъаткорлар билан бирга сахнада тенг ижроси кўпчилиқда ҳайрат уётди.

...1975 йили Франциядаги Эйфел минорасида Париж муниципал миллий симфоник оркестри жўрлигида Ҳамид Раҳимовнинг "Бедана", Шарл Гуннинг "Ромео ва Жулетта" операсидан Жулетта вальси, Штрауснинг "Вена ўрмонлари эртақлари" асарини ижро этиб, талаб-қаранди тингловчиларини ҳайратлантирган консерватория битирувчиси Марфуа Ҳамидова, мана, орадан деярли ўттиз йил ўтиб, катта сахнага хонанда сифатида кўтарилди. Орадан шунча вақт ўтиб, катта сахнага кўтарилиш, талабчан тингловчи қаршида ўндан ортиқ асарни ижро этиш катта жасоратни талаб этади, албатта. Ким билади,

қиз ариyasi, "Подшоҳлик келинчаги"даги Марфа ариyasi, Рахманиновнинг романслари, Рихард Штрауснинг "Тун" романи ва серенадаси, Дебюссининг "Юдузли тун" ва "Ажойиб оқшом" ариylари тингловчилар қалбини асир этди. Хонандаларнинг биргаликда ижро этган Доницеттининг "Муҳаббат шаробини" операсидаги Одина ва Дул Камарнинг иккинчи романиси, Рахманиновнинг сопрано ва баритон учун ёзилган романслари, Вердининг "Отелло" операсидаги Яго ариyasi, Пуччинининг "Тоска" операсидаги Скарпиа ариyasi, Марфуа Ҳамидова ижросидаги Римский-Корсаковнинг шарқ романиси номини олган "Атиргул" асир бўлди", "Қорқиз" операсидаги Қор

Лариса ЛЕВТЕЕВА, санъатшунос

ОПЕРАМИЗНИНГ ЯНГИ ОВОЗИ

Ўзига хос овози, мусика маданиятини тушуниши, сахнада ўзини тутиши билан фақат юртимиз эмас, Европа давлатлари тингловчиларининг ҳам олқишига сазовор бўлиб келаётган ёшлардан бири Малика Норматовадир. У мусиканин академик хонандалик йўналиши бўйича Ўзбекистон давлат Консерваториясида, магистр босқичида таҳсил олади. Хали ёш бўлишига қарамай, М.Норматова истеъдоди, овоз имкониятлари билан кўплаб танловларда зафар кучиб келмоқда. Назира Аҳмедова номидаги, ўзбек композиторларининг энг яхши камер асарлари ижрочи танловларида, Чимкентдаги рус романсида, Санкт-Петербург шаҳрида ўтган Римский-Корсаков номидаги, Қозоғистоннинг Остона шаҳрида ўтказилган халқаро танловлардаги ютуқлари шулар жумласидандир.

Малика гуллар шахри Наманганда таваллуд топган. Илк бор мусика мактабида баян чолғуси бўйича таълим олган. Кейинчалик Наманган санъат коллежига хор-дирижёрлик мутахассислиги бўйича ўқишга кирган. Ёш Маликадаги сеҳрли овозини сезган устози З.Цурикова уни академик хонандалик йўналишига ҳам ўқишга таклиф қилади. Устозининг меҳнатлари, ўзининг кўнгил билан изланиши натижасида Маликанин овози сайқал топиб боради. Опера санъати сирларини мукамал эгаллаш иштиёқи уни Консерваториянинг академик хонандалик, яъни вокал йўналишига етаклаб келди. Ҳозирда Малика Норматова устози Г.Мухаммедова қўлида лирик сопрано овоз баландлиги бўйича таҳсил олмақда. Малика таниқли ўзбек аёл опера хонандалари Назира Аҳмедова, Халима Носирова, Саодат Қобулова, Муассар Раззоқоваларга ҳавас қилади. Уларнинг изидан бориб, етук санъаткор бўлиш йўлида изланмоқда.

"Ўзбек операларини қуйлашда урғуларни тўғри қўллашга эътибор бериш керак, акс ҳолда куйнинг миллийлиги, ўзбекона оҳанги йўқолади. Бу устозларимнинг ўғити", дейди ёш хонанда.

Лайло АБДУЛЛАЕВА

ШАҚЛ ВА ДИЗАЙН УСТАСИ

Фанис Ахметзянов бугунги кунда самарали ижод қилаётган истеъдод соҳибларидан биридир. Қизиқиш доириси кенг ва ранг-баранг. Ёшлигида Чирчиқ шаҳридаги кимёгарлар маданият саройининг халқ тасвирий санъат студиясида рангтасвир ва графика сирларини ўрганди. Кейинчалик кундузи безакчи рессом сифатида ишлаб, кечқурун студиядаги фаолиятини давом эттирди. Кўплаб замондошлари портретларини яратди, кўргазмаларда қатнашди ва портретчи рангтасвир устаси бўлишни олдига мақсад қилиб қўйди. Кейинчалик пластика ва заргарлик билан жиддий шуғулланишга қарор қилди.

Ф.Ахметзяновнинг ижодий изланишлари ҳар замонда тўқнашиб қолувчи иккита параллел йўналишда боради. Биринчиси миллий аънаваларга, Урта Осиёнинг ўтмиш маданиятига мурожаат қилиш. Иккинчиси ўз қиёфаси, алоҳида иш услуби, дастхати йўлидаги изланишдир. Фанис буюртма пичоқларни фақат ўз эскизи бўйича ишлайди. Кўпинча илгари ишлаган пичоқларига ўхшатиб ясаб беришни сурашади. Шунда ҳам у айнан кўчирмайди, ҳатто тарихий намуналар бўйича буюртма берилганда ҳам, баъзи ўзгартишлар киритиши мумкин.

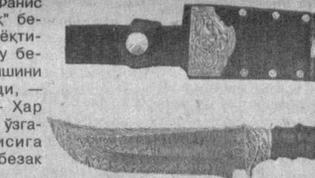
Тайёрлаётган пичоқлари учун бир неча образларни "Минг бир кеча"даги "Али Бобо" эртагидан олган. Улар турмушда ишлатиладиган пичоқлар ва ханжарларнинг эслатида. "Малика Будур" пичоғи кичик ҳажмда бўлиб, лотин харфи "S" шаклига ўхшайди. Бу

Устанин ҳар бир ишда бирор янгилик кўзга ташланади. Сабаби изланишдан, ўрганишдан чарчамайди. Мис идишлар, аслаҳалар, заргарлик безакларини таъмирлаш билан ҳам шуғулланади. Изланишлари натижасида "қандакори" ва "шабака" каби аънавий усулларни мустақил ўрганиб ва ўз ижодида улардан самарали фойдаланмоқда.

Турли хомашёлар ичида Ф.Ахметзянов нихоятда эгилувчан бўлган, ялтироқлик хусусиятига эга кумуш ишлатишни яхши кўради, уни жуда кўп имкониятларга эга металл ҳисоблайди. Ёғоч материаллардан, марж ва кашалотларнинг тиши, тўғнинг суяги, кийик, сайгоқ, жайронларнинг шохидан, терилардан буюмлар ишлаш устага завқ бағишлайди. Ҳар бир хомашёни эҳтиёткорлик ва эътибор билан ишлатади.

Сўнги пайларда Фанис яроғ-аслаҳалар, жумладан, пичоқлар ясашда шухрат қозонди. У ўзи ясаётган пичоқнинг шакли бетакор бўлишига, безаклари қуришига мос келишига ҳаракат қилади. Бу нарсани унинг ижодий фаолиятидаги тасавирий безак воситаларининг кенгайишига имкон берди. Узоқ теологияси бўйича ишлаб, аста-секин аънавий дамашқ пўлатидан пичоқ тайёрлашни ўзлаштирди. Бу усул билан ишлаганда суратлар ифодали бўлиб чиқади. У одатда аънавий 200-300 қатлам ўрнига, 60-120 та қатламга ишлаб бериб маҳсулот тайёрлайди.

Дамашқ пўлати безакбоп хусусияти, бетакор, ажойиб суратлар ишлаш имконияти билан Фанисни ўзига мафтун этиб келади. Дамашқ пўлатида асосан "зана-симон", "атиргул", "қуш кўз", "турк

Хунардан унар

шом" каби безаклар ишлатилса-да, Фанис "табий Дамашқ" безагини кўпроқ эътиради. "Чунки бу безак қандай чиқишини айтиб бўлмайди, — дейди уста. — Ҳар сафар нимадир ўзгариб, олдингисига ўхшамайдиган безак пайдо бўлади".

Пичоқчиликда азалдан ишни қисмларга ажратиб бажариш тизими мавжуд. Бирок Фанис учун иш жараёнининг ҳаммасини — эскиздан тортиб пичоқ тайёр бўлгунча кечадиган жараённинг тиши, тўғнинг суяги, кийик, сайгоқ, жайронларнинг шохидан, терилардан буюмлар ишлаш устага завқ бағишлайди. Ҳар бир хомашёни эҳтиёткорлик ва эътибор билан ишлатади.

Сўнги пайларда Фанис яроғ-аслаҳалар, жумладан, пичоқлар ясашда шухрат қозонди. У ўзи ясаётган пичоқнинг шакли бетакор бўлишига, безаклари қуришига мос келишига ҳаракат қилади. Бу нарсани унинг ижодий фаолиятидаги тасавирий безак воситаларининг кенгайишига имкон берди. Узоқ теологияси бўйича ишлаб, аста-секин аънавий дамашқ пўлатидан пичоқ тайёрлашни ўзлаштирди. Бу усул билан ишлаганда суратлар ифодали бўлиб чиқади. У одатда аънавий 200-300 қатлам ўрнига, 60-120 та қатламга ишлаб бериб маҳсулот тайёрлайди.

Дамашқ пўлати безакбоп хусусияти, бетакор, ажойиб суратлар ишлаш имконияти билан Фанисни ўзига мафтун этиб келади. Дамашқ пўлатида асосан "зана-симон", "атиргул", "қуш кўз", "турк

Лариса ЛЕВТЕЕВА, санъатшунос

қиз ариyasi, "Подшоҳлик келинчаги"даги Марфа ариyasi, Рахманиновнинг романслари, Рихард Штрауснинг "Тун" романи ва серенадаси, Дебюссининг "Юдузли тун" ва "Ажойиб оқшом" ариylари тингловчилар қалбини асир этди. Хонандаларнинг биргаликда ижро этган Доницеттининг "Муҳаббат шаробини" операсидаги Одина ва Дул Камарнинг иккинчи романиси, Рахманиновнинг сопрано ва баритон учун ёзилган романслари, Вердининг "Отелло" операсидаги Яго ариyasi, Пуччинининг "Тоска" операсидаги Скарпиа ариyasi, Марфуа Ҳамидова ижросидаги Римский-Корсаковнинг шарқ романиси номини олган "Атиргул" асир бўлди", "Қорқиз" операсидаги Қор

Лариса ЛЕВТЕЕВА, санъатшунос

дуэти, Моцартнинг "Дон Жуан" операсидаги Дон Жуан ва Церлина дуэтини йилгиланган гулдурас карсақлар билан қарши олишди.

Баритон овоз соҳиби бўлган Ринат Титев ўзининг рецитатив маҳоратини намойён этди. Марфуа Ҳамидова Бельканто мактабини намойён этиб, ҳам техник, ҳам тасвирий ифодавий нуқтани назаридан юқори маҳоратга эга эканлигини кўрсатди.

Концерт муваффақиятида концертмейстер Рамида Полатхонваннинг хизмати катта бўлди. У фақат жўрвоз сифатида эмас, балки етак бадиий ижрочи сифатида хонандалар ижросининг юқори даражада бўлишига таъсир кўрсатди.

Мазкур концерт Республикада хизмат кўрсатган маданият ходими, консерваториянинг "Академик хонандалик" кафедраси профессори Муҳаддис Ризаева бошчилигида икки йил тайёрланди. Бу тадбир Европа мумтоз мусика меросига қизиқиш катта эканлини намойён этди.

Дилфуза РАҲМАТУЛЛАЕВА, санъатшунослик фанлари доктори

Абдулла КАҲҲОР:

“ЎҚУВЧИНИ ЎЗИНГДАН АҚЛИ ДЕБ БИЛГИН...”

Севимли газетада эълон қилинган “Фафур Гулом — мухбир” сарлаҳли мақола...

нон, мева-чева қўйилди. Кўп ўтмасдан меҳмонлар ҳам келиб қолишди...

Иброҳимжон ака мени таърифлаб бироз мактагандай бўлди. — Яхши, яхши, — дедилар Абдулла ака...

Хали ҳеч ким эшитмаган қўшиқларни қўйлаб келаятган тиник шалолалар қорли чўққилардан пастга қўйилиб...

О, юлдузлар, нега жимсиз, Нега мижза қоқмайсиз, Кўксингизда ҳаёлларму...

Дунё кенг... ТОВУҚЛАР ЖУМБОФИ Э.Мулдашев бошчилигидаги экспедиция иштирокчилари Пасха оролидаги қорларга киришга уринишганда уларга сирли мавжудотлар қаршилик қилгани ҳақида газетамизнинг ўтган сонларида ўқиганингиз. Қуйида тадқиқотчи олимнинг бу фаройид ҳодисалар тўғрисида “АиФ” газетасида эълон қилинаётган сўхбатнинг давомини ўқийсиз.

ҲУР ҚИЗЛАР

Садоқатдан сўйлар афсона

— Ҳа, шу ерда, — деди қизлар бара-варага. — Битта-битта чақираман, сизлар “мен” деб жавоб берасизлар, — деди Бойсуной.

Суворийлар сой ёнбағридаги тепаликка келиб, бўри кўзларини қадаб, қизлар тикилиб қараб туришарди. Қайдан наҳот топишди энди табиатнинг бу муштариф мавжудотлари...

Бир саволга жавоб тополмай ўйлиниб қоламиз: мен севган қаҳрамон ким? Бу савол жиддий мулоҳаза қилишга ундайди. Кўз олдимга Артур Конан Дойл қаҳрамонлари келади.

У ҳамиша тadbирли бўлган — тadbиркорлиги резинақадир. Резинани ҳеч қачон шляпа билан бирга қўшиб сотишмайдими, уни алоҳида сотиб олиш керак...

Мутлолаа Холмсга бошқа таъриф бериб ўтириш шарт эмас, чунки унинг ундабуронлиги, доно ва синчковлиги биргина шляпадан шунча маълумот топланиши ўзида намойён бўлиб турибди-ку!

СИЗ СЕВГАН ҚАҲРАМОН КИМ?

Унинг Шерлок Холмс ва доктор Уотсон ҳақидаги асари 56 кичик ҳикоя ва 4 новелладан иборат. Унда шунангизи кизик воқеалар, шу билан бирга ўта мудиҳ ва муҳаббат жиниётлар, кўзга кўринмас майда-чуйда жумбоқлар тасвир этилганки, асарни мутлолаа қилаётган ўқувчи бехиётчи ўзини худди изкувардек ҳис қилса ажаб эмас.

риб кетмаслигининг тadbирини кўрган. Аммо резинка узил-либ кетган, у янгисини сотиб олганга, шунга қараб айтиш мумкинки, илгари у ўзига оро бериб юрган, ҳозир эса ҳафсаласиз бўлиб қолган. Бироқ иккинчи томондан у шляпадаги доғларни яшироқ қилди, уларни сийиб билан буюмоқчи бўлган, демак, у иззат-нафисини ҳали унча йўқотмаган.

Ҳўш, айтилган сиз ўқиб-ган замонавий китобларда, сизни ўраб турган маънавий муҳитда бундай эргашива, ҳавас қилишга, яхши маънода тақдир қилишга аризулик одамлар кўпми ё оз. Уларнинг қайси бири Артур Конан Дойлнинг қаҳрамони қадабли эгзуликни ҳимоя қилишга қодир?!

Ҳа, бу бир афсона, албатта. Аммо Сурхондаги Бойсуно вояҳаси, Мачой қишлоғида ана шу афсонага алоқадор “Қирқ қиз” деб аталмиш бир хушманзара маскан бор. Эътибор билан қарангиз, қояга кўтариладиган жойда тошга айланган қотиб қолган ҳайкаллари кўриб ҳайратга тушасиз. Улар жон талвасасида тоғ чўққилари томон таллинган ўша афсонавий хур қизларни эслатади.

Ҳа, тоғ бағридаги “Қирқ қиз” аталмиш бу фаройид тош уюми бизга қадар етиб келган ҳазин ривоятни бот-бот эслатиб, бу оламда буюз қуллар ҳеч қачон ўзи мундоғига етолмаслигини, номус, орият ва поклик, гўзаллик абадий эканлигини таъкидлаб туради.

Машҳур адиб тугилган Эденбург шаҳридаги Шерлок Холмс ҳайкали.

бўлишга алоҳида эътибор беришмоқда. Шу маънода мутафаккир шоир ва давлат арбоби Алишер Навоийга бағишлаб болалар учун содда тилда ёзилган ушбу дoston, китобга сўзбоши ёзган академик Азиз Қайумовнинг таъкидлашича, ёш китобхонлар ўртасида Навоий ижодиини оммалаштиришда муҳим аҳамият касб этиши мумкин.

Солиевнинг “Шарҳловчининг йўли” китобини, ҳеч муболағасиз, журналистнинг умр дафтаридеб ҳам аташ мумкин. Китобдан кейинги ярим аср мобайнида мамлакатимизда, дунёда кечган турфа хил жараёнлар, воқеа-ҳодисалар тўғрисидаги муаллифнинг энг сара публицистик мақолалари, болалик ва ёшлик хотиралари ўрин олган.

Аюбхон Муҳаммадийнинг “Истиқлол” нашриётида чоп этилган янги “Улуғ тўйғу” тўпламига шоирнинг кейинги йилларда ёзган шеър ва газаллари, эртак дostonлари ва қатра чистонлари киритилган. Шоир Икром Отамурод китоб сўзбошида шундай ёзади: “Аюбхон Муҳаммадий табиятан шоир. Шерҳларида ўзи кузатган, ўзи шохид бўлган, ҳаётда у ёки бу сабаб билан дуч келган сирларини қаламга олади. Шунинг учун ҳам унинг сатрларида табиийлик нафақат сезилиб, балки шундоқ кўриниб туради...”

ЯНГИ КИТОБЛАР

Жанговар журналист ва шоир Назарматнинг номи кўпчилигимизга яхши таниш. Бугун ўз умрининг тўқсонини кекатибда турган адиб қаламига мансуб китоблар, шеърый асарлар ёнига яна бир гулдаста “Умрим мазмуни” қушилди. “Шарк” нашриёт-матбаа компаниясида юсак полиграфия ижрода чоп этилган мазкур тўпламдан муаллифнинг турли йилларда яратган шеър, дoston ва балладалари ҳамда бадий таржималари ўрин олган. “Ўзбек адабиётида Назармат ақанинг ўзига хос муносиб ўрни бор. — дейди Ўзбекистон халқ ёзувчиси Уткир Хошимов. — Унинг шеър ва қўшиқлари, дoston ва насрий асарлари минглаб китобхонларни ҳаяжонга солган.”

Сўзбоши муаллифи Мақсуд Қориев, нашриёт муҳаррирлари Ш.Эргашева, У.Раҳимов, рассом М.Самойлов, адади 1000 нусха.

ди муаллиф. — Бу билан буюк Навоийнинг муҳлиси ва ўқувчиси сифатидаги бурчимни зарғара ҳулса-да адо этган бўлсам, ўзимни бахтиёр ҳисоблар эдим.

тоби адабиёт ихлосмандларига яхши соғва бўлган. Унда муаллиф устозлари Миртемир, Озод Шарафиддинов, Абдулла Орипов ва бошқа бир қатор адиблар билан бўлган мулоқотлари, олган сабоқлари тўғрисида самими

Масъул муҳаррир Жонибек Сувхон, мусаавир Э.Нурмонов, адади 1000 нусха.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШИМАСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati. Манзил: Тошкент — 700083, Матбуотчилик кўчаси, 32. Кабулхона — 133-52-91. Котибият — 136-56-50.

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ. «Шарк» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмақонаси.

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН. Мадааният ва спорт ишлари вазирлиги жамоаси Республика ахборот ва методика маркази директори Нигмат Шериповга опаси.

ДИЛДОРА аянинг вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардик изҳор этади.